Кнјаз АСЛАН,
баш мүәллим

КӘНЧ ОХУЧУЛАРЫН МӘ'НӘВИ ТӘРБИЈӘСИНӘ ШАҺ ИСМАЈЫЛ ХӘТАИ ИРСИНИН ТӘ'СИРИ

Азәрбајчан халгынын јетишдирдији көркәмли сијаси вә әдәби шәхсијјәтләр ичәрисиндә Шаһ Исмајыл Хәтаинин (1486—1524) хүсуси јери вардыр. Азәрбајчан Сәфәвиләр дөвләтинин јарадычысы кими бөјүк шөһрәт газанмыш Шаһ Исмајыл кениш ичтимаи-сијаси фәалијјәти, милли дөвләтчилијимизин инкишафы саһәсиндәки әвәзсиз хидмәти илә јанашы, һәм дә зәнкин әдәби-бәдии ирси сајәсиндә мәдәнијјәт вә әдәбијјат тарихимизә имзасыны әбәди јазмышдыр.

Танынмыш тарихчи алим, профессор Огтај Әфәндијев һаглы олараг гејд едир ки, гүдрәтли феодал дөвләтин гуручусу вә бөјүк сијаси хадим, маһир сәркәрдә вә тәригәт башчысы, мәдәнијјәт хадимләринин һимајәдары вә халгынын көркәмли шаири — белә кениш диапазонлу шәхсијјәт бәшәр тарихиндә надир олур. Шаһ Исмајыл Хәтаи бүтүн бу мәзијјәтләри өз шәхсијјәтиндә бирләшдирирди. Һалбуки онларын бири белә онун тарихдә өзүнә јер газанмасына кифајәт иди.

Бөјүк шәхсијјәтләр тарихин дөнүш мәгамларында мејдана кәлир, формалашыр. Онлар тарихи зәруријјәтдән доған мүәјјән идејанын, мәгсәдин дашыјычысы, ичрачысыдыр. Исмајыл Сәфәви дә белә шәхсијјәтдир.[6]

Һәјатда чәми 38 ил өмүр сүрмүш Шаһ Исмајыл Хәтаи "Шаһ Хәтаи", "Шаир Хәтаи", "Султан Хәтаи", "Мискин Хәтаи", "Хәстә Хәтаи" вә с. тәхәллүсләрлә бәдии әсәрләр јазмыш, әдәбијјат хәзинәмизи хејли зәнкинләшдирмишдир. Онун әдәби ирси ичәрисиндә Азәрбајчан (түрк) дилиндә јаздығы "Диваны", "Нәсиһәтнамә" мәснәвиси, "Дәһнамә" поемасы, тә'лим-тәрбијә

руһлу мәнзумәләри, лирик кәрајлылары вә гошмалары мүһүм јер тутур.

Хәтаи Азәрбајҹан (түрк), фарс вә әрәб дилләрини мүкәммәл билсә дә, һәмишә доғма ана дилинә үстүнлүк вермиш, ше'р дилинин садәләшмәсинә чалышмыш, сон дәрәҹә тәбии, сәмими вә охунаглы әсәрләр јазыб-јаратмышдыр. О, һакимијјәт башына кәләндән сонра тарихдә илк дәфә олараг Азәрбајҹан (түрк) дилини рәсми дөвләт дили сәвијјәсинә галдырмыш, јахын-узаг өлкәләрин башчылары илә јазышмалары да бу дилдә апармышдыр.

Чохәсрлик зәнкин Азәрбајҹан әдәбијјаты ән'әнәләринә гырылмаз телләрлә бағланан Хәтаи өз мәшһур сәләфләриндән Низами, Әвһәди, Нәсими, Кишвәри, Һәбиби, Һидајәт, Шаһи вә башга шаирләрин әсәрләрини севә-севә охумуш, доғма халгын узун илләр әрзиндә јаратдығы әдәби-бәдии сәрвәт әсасында јетишиб формалашмышдыр.

Тәдгигатчыларын фикринҹә, Хәтаинин шаир кими пүхтәләшмәсиндә Нәсими јарадыҹылығы чох мүһүм рол ојнамышдыр. Үсјанкар вә дөјүшкән руһлу Нәсими ше'рләри Хәтаи јарадыҹылығында даһа да аловланмыш вә ачыг-ашкар сијаси мә'на кәсб етмишдир. Јаделли ишғалчылара гаршы кәскин мүбаризә, мүгәддәс Вәтән торпағынын азадлығы вә истиглалијјәти уғрунда дөјүш, доғма халгын һагг-әдаләт иши наминә чарпышма мотивләри Хәтаи ирсинин әсас идејаларындандыр.

Шаһ Исмајыл Хәтаи һәјаты боју елмә, билијә, китаба, сәнәтә, бир сөзлә, мәдәнијјәтә дәрин һөрмәт бәсләмиш, көркәмли шәхсијјәтләрин инкишафына гајғы көстәрмиш, дөврүнүн танынмыш алимләрини вә сәнәткарларыны сараја дә'вәт етмиш, милли мәдәнијјәтимизин чичәкләнмәси үчүн хејли дәјәрли ишләр көрмүшдүр. Хәтаи Азәрбајҹанда китабхана ишинин тәрәггисинә хүсуси диггәт јетирмиш, јени китабханаларын ачылмасына, мүхтәлиф дилләрдә олан гијмәтли әлјазмаларын үзүнүн көчүрүлүб өлкәјә кәтирилмәсинә, көркәмли алимләрин, шаирләрин, рәссамларын вә башга сәнәткарларын китабханалар әтрафында топланмасына хүсуси гајғы илә јанашмыш, китабы вә китабхананы елм, билик, камал хәзинәси кими гијмәтләндирмишдир. Тәбриздә сарај китабханасынын ачылмасына вә инкишафына, һәмчинин Әрдәбилдә Шејх Сәфи мәгбәрәси китабханасынын тәрәггисинә ајрыҹа диггәт јетирмәси, хүсусилә

1522-ҹи илдә Азәрбајҹан китабхана иши тарихиндә илк дәфә дөвләт фәрманы имзаламасы вә бу фәрманла әсрин ән көркәмли рәссамы Кәмаләддин Беһзады Тәбриз сарај китабханасынын рәиси вәзифәсинә тә'јин етмәси Шаһ Исмајылын китабханачылыға бәсләдији мүнасибәти ајдын шәкилдә көстәрир. 1514-ҹү илдә I Султан Сәлимлә апардығы мүһарибәдән әввәл рәссам Беһзады вә хәттат Маһмуд Нишапурини бир мағарада килләтмәси кими фактлар исә Шаһ Исмајылын сәнәт адамларына хејирхаһлығынын бариз тәсдигидир.

Шаһ Исмајыл Хәтаи өз јарадыҹылығында елмә, маарифә, савада, камала ијјәләнмәјин ән гијмәтли хәзинә олдуғуну дәфәләрлә тәкрарламыш, бу хәзинәнин ачарынын китабда, мүталиәдә олдуғуну гәтијјәтлә сөјләмишдир. Онун сөзә, сөз әһлинә јүксәк гијмәт вермәси дә бунлары сүбута јетирир.

Классик шаиримизин һәјат вә јарадыҹылығыны араштыран тәдгигатчылардан бә'зиләри, о ҹүмләдән профессорлар Әзизаға Мәммәдов, Сејидаға Онуллаһи, Абузәр Хәләфов вә башгалары Шаһ Исмајыл Хәтаинин китаб, мүталиә вә китабхана илә бағлы фикирләри һаггында өз мүлаһизәләрини сөјләмишләр. Бунунла белә Хәтаи ирсинин бу мәсәләләрлә әлагәсинә ајрыҹа тәдгигат әсәри һәср едилмәмишдир.

Азәрбајҹан поезијасы тарихиндә Нәсими илә Фүзули арасындакы дөврдә јаранан әдәбијјатымызын ән көркәмли нүмајәндәси олан Хәтаинин зәнкин әдәби-бәдии јарадыҹылығы бу күн дә актуалдыр. Она көрә дә китабханаларымыз кәнҹ охуҹуларын мә'нәви тәрбијәси просесиндә Хәтаи ирсини лајигинҹә тәблиғ етмәји баҹармалыдырлар. Тәбии ки, бунун үчүн илк нөвбәдә онларын өзү Хәтаи јарадыҹылығына дериндән бәләд олмалы вә онун гијмәтини вермәји баҹармалыдырлар.

Шаһ Исмајыл Хәтаи јарадыҹылығыны охуҹулар арасында тәблиғ едән китабхана ишчиләри јахшы билмәлидирләр ки, шаир лирик ше'рләриндә әсасән өзүнүн сијаси бахышларыны, мүбаризә овгатыны, икидлик вә гәһрәманлыг идејаларыны, хош арзу вә истәкләрини, еләҹә дә гәмини, кәдәрини, һәјәҹанлы дујғуларыны гәләмә алмышдыр.

Бир ҹәһәти хүсусилә гејд етмәк лазымдыр ки, Хәтаидән әввәл јашајыб-јаратмыш классик Азәрбајҹан шаирләри өз јарадыҹылыгларында бир гајда олараг азад дөвләт, әдаләтли шаһ, јаделли ишғалчылара гаршы халгын биркә мүбаризәси идејаларыны һәмишә тәрәннүм етмиш, әдаләтли ҹәмијјәт арзусу

илә јашамышлар. Онлардан фәргли олараг Хәтаи сијаси һакимијјәтин башында дурмушдур. Демәли, о, сәләфләринин арзуларыны һәјата кечирмәк имканына малик олмуш вә бу истигамәтдә мүстәсна хидмәт көстәрмишдир. Хәтаи бу мөвзуда јаздығы сијаси ше'рләриндән Азәрбајҹанда һакимијјәт уғрунда мүбаризәдә өз әлејһдарларына гаршы әсас мә'нәви силаһ кими истифадә етмишдир.[6]

Шаирин лирик ше'рләриндә гызылбаш дүшүнҹә тәрзи, гызылбаш гајда-ганунлары өзүнү ајдын шәкилдә көстәрир. Шаир-һөкмдарын арзулары вә әмәлләри илә үст-үстә дүшән бу ҹүр ше'рләр һәм һакимијјәт уғрунда мүбаризә апаран Сәфәви ханәданыны идеоложи ҹәһәтдән әсасландырыр, һәм дә бу мүбаризәјә гошулмуш гызылбаш әскәрләрини, "икид јекталары" сәфәрбәр едирди:

Мәним јолумда јекталар кәрәкдир,
Дини-иманы јағмалар кәрәкдир.
Мәнимтәк көһәри надан нә билсин,
Мәни билмәјә даналәр кәрәкдир.
Мәнәм Султан Хәтаи Һејдәр оғлу,
Мәним јолумда говғалар кәрәкдир.[9]

Кәнҹ јашларында һакимијјәт башына кәлмиш Шаһ Исмајыл дикәр һөкмдарлардан фәргли олараг дүшмәнә гаршы дөјүшләрдә шәхсән иштирак едир, гылынҹ чалыр, өз гәтијјәти вә ҹәсарәти илә әскәрләрә нүмунә көстәрирди. Вуруш мејданларында дөјүш габилијјәтини әјани шәкилдә тәсдигләјән ҹаван шаһ јери кәлдикҹә гызылбаш әскәрләринә мәсләһәтләр верир, онлары ајыг-сајыг вә горхмаз олмаға чағырыр, гәһрәманлыгла мүбаризә апармаға, мүгәддәс вәтәнә ҹан-башла, сәдагәтлә гуллуг етмәјә, јүксәк рүтбәләр газанмаға сәсләјирди:

Улулуг истәр исән гуллуг ејлә,
Ајаг бир-бир басарлар нәрдиванә.[10]

Хәтаи бир сыра ше'рләриндә гејрәтли оғуллара үз тутур, онлары тәрәфдашлыға дә'вәт едир, ејни заманда сәсинә сәс верәҹәк икидләрлә бәри башдан шәрт кәсир, онлары ирадәли, садиг, мәсләкиндән дөнмәз, ҹүр'әтли олмаға чағырырды:

Еј көнүл, сидглә һәр ким шаһ илә јолдаш ола,
Үз кәрәк дөндәрмәјә, һәр кимә ким јол даш ола.[9]

Дөјүш мејданларында мәрдлији илә сечилән, дүшмәнлә габаг-гаршы, үз-үзә вурушмаға үстүнлүк верән Шаһ Исмајыл Хәтаи бу гәһрәманлыг кејфијјәтләрини јарадыҹылығында да тәрәннүм едирди:

Улу ким лаф едәр мејдана кәлсин,
Мухәннәт кәлмәсин, мәрдана кәлсин![10]

Көрүндүјү кими, шаир дава мејданында мухәннәтлији рәдд едир, мәрданәлији үстүн тутурду.

Шаһ Исмајыл мүһарибәнин ганлы-гадалы савашларындан габилијјәтлә чыхан вә "гази" адыны газанан гәһрәман гызылбаш әскәрләринә үзүнү тутуб онлары Сәфәви дөвләтинә сәдагәтлә гуллуг көстәрмәјә чағырырды. Мараглыдыр ки, садә вә сәмими диллә јазылмыш белә ше'рләр ордуну руһландырыр, әскәрләри јени-јени гәләбәләрә сәсләјир, бирлијә, јекдиллијә, дүшмәнә гаршы мүбаризәјә сәфәрбәр едирди.

Китабханаларда Шаһ Исмајыл Хәтаи ирси тәблиғ едиләркән тә'лим-тәрбијә маһијјтли әсәрләрә хүсуси диггәт јетирилмәлидир. Гејд едәк ки, шаир бу ҹүр нәфәсләрини (ше'рләрини) әсасән ашыг јарадыҹылығы тәрзиндә, гошма үслубунда гәләмә алмышдыр. Бу гошмалар садәлији, сәмимилији вә мөвзу рәнкарәнклији илә сечилир. Һәлә XIX әсрдә Аббасгулу аға Бакыханов бу мәсәләдән бәһс едәркән јазырды:" Онун Шаһ Хәтаи тәхәллүсү илә јазмыш олдуғу ше'рләр инди дә халг арасында мәшһурдур".[1]

Доғрудан да Хәтаинин устаднамә жанры илә сәсләшән бир чох нәфәсләри һәлә өтән әсрләрдән ашыгларын дилиндән дүшмүр, мәҹлисләрдә тез-тез охунур, јазыб-охумағы билмәјән садә адамларын дилинин әзбәринә чеврилир, беләликлә, онлары доғрулуға, мәрдлијә, икидлијә, вәтәнпәрвәрлијә чағырырды.

Көнүл, нә кәзәрсән сејран јериндә,
Аләмдә һәр шејин вар олмајынҹа.
Олура-олмаза дост дејиб кәзмә,
Бир әһдинә бүтүн јар олмајынҹа.

Јүрү, суфи, јүрү, јолундан азма,
Елин гијбәтинә гујулар газма.
Варыб һәр дуканда мәтаын чөзмә,[*]
Јанында мүршүдүн вар олмајынча.[10]

Ашыг јарадычылығы илә үзви шәкилдә бағлы олан бу гошмада шаир охучуларында мүсбәт инсани кејфијјәтләр ашыламаға чалышыр. Онун гәнаәтинә көрә инсан ајыг-сајыг олмалы, һәр јетәнә дост демәмәли, сиррини өзкәләрә сөјләмәмәли, елинә гују газмамалы, јолундан азмамалыдыр. Әксинә, һәр кәс өзүнә садиг дост тапмаға, сәдагәтли тәрәфдашына күвәнмәјә, устадыны танымаға чалышмалыдыр. Хәтаи дејир ки, ара вурмаг, гејбәт еләмәк арсыз, намуссуз, көтү (пис) адамларын ишидир.[7] Она көрә дә камил инсан һеч вахт чаһилин сөзүнә ујмамалыдыр.

Мөһкәм достлуғу, һәгиги гардашлығы вә сәмими јолдашлығы јүксәк гијмәтләндирән Хәтаи башга бир нәфәсиндә јазыр:

Биз дә билирик ки, досту, гардашы,
Буламадым бир гара күн јолдашы.
Дост кечиниб јүзә күлән гәллашы,
Баһасыдыр, сатмаг кәрәк бир пула.[11]

"Һәр кишинин бир хәјал илә әкләндији", һеч кәсин "гијамәтәдәк күлә билмәдији" бу "фани дүнјада", шаирин фикринчә:

Керчәк олан киши достдан ајрылмаз,
Дәкмә кишидә һәгигәт булунмаз.
Сән сәни сатсан, једирсән, билинмәз,
Бу заманда кимсә јарамаз елә.[11]

Хәтаи ағыллы, тәдбирли, камаллы инсана һәмишә рәғбәт бәсләјир. Һәр кишини өз пиринә, устадына сәдагәтә сәсләјир, мә'нән сафлашмаға, дүнјанын камил инсанларындан көрүб-көтүрмәјә чағырыр:

---

[*] Гејд. Шаһ Исмајыл Хәтаинин 1988-чи илдә нәшр едилмиш "Кечмә намәрд көрпүсүндән" адлы китабында бу мисра "Јорулма биһудә, бошуна кәзмә" шәклиндә верилмишдир. — К.А.

Намәрд бағчасында гөнчә күл олмаз,
Камил илә јолдаш олан јорулмаз.[10]

Јахуд:

Әр одур е'тигад едә пиринә,[10]
Нәзәр едә әввәлу ахиринә.[10]

Олдугча тәгдирәлајигдир ки, шаир кәрајлыларында да бу чүр мүсбәт кејфијјәтләри тәблиғ едир, јаманлығы, пислији, намәрдлији писләјир, инсанлары һагг-әдаләтә сәсләјир:

Көвһәрин кечмәјән јердә,
Сатма, гардаш, кәрәм ејлә.
Лә'л дашыны чај дашына
Гатма, гардаш, кәрәм ејлә.[11]

Өмрү боју суфилијә е'тигад едән вә өзү дә суфи шејхи кими танынан Шаһ Исмајыл Хәтаинин фикринчә, һәгиги суфи әсл инсандыр. Башга сөзлә, инсан адыны уча тутан, һаллалыға көнүл верән, ән али сифәтләрә малик олан суфиләр әсл инсанлыг мәртәбәсинә јүксәләнләр, әксинә, әјри јолла кедән, һарама мејл көстәрән, әлиндән һәр чүр пислик кәлән суфиләр исә инсанлыгдан узаг оланлардыр. Шаир бу фикрини белә ифадә едир:

Суфи исән, алыб-сатма,
Һалалына һарам гатма.
Јолун әјрисини кетмә,
Доғру јола нәзәр ејлә.[11]

Демәли, шаирин әсл инсан сајдығы һәгиги суфи сөзүн мәчази мә'насында алыб-сатмамалы, һалалына һарам гатмамалы, әјри јолла кетмәмәли, доғру јола дүшмәлидир. Хәтаинин гәнаәтинә көрә, бу чүр мүсбәт сифәтләрә малик олмајан шәхсин суфи ады дашымаға, јә'ни әсл инсан олмаға мә'нәви һаггы јохдур.

Елә бурадача Хәтаи ирсини тәблиғ едән китабхана ишчиләри бир чәһәти охучуларын диггәтинә чатдырмалыдырлар ки, көркәмли шаир өз јарадычылығында суфи бахышларыны һуманист фикирләриндән ајырмыр, онлары вәһдәтдә көтүрүр. Мәһз буна көрә дә о, өјүд-нәсиһәт мәзмунлу нәфәсләриндә белә

өз охучуларына "суфи" дејә мүрачиәт едир ки, бу да шаир-һөкмдар-шејхин әгидәси, дүнјакөрүшү, е'тигады илә сых бағлыдыр.

Үмумијјәтлә, Шаһ Исмајыл Хәтаинин һеча вәзниндә јаздығы гошма, кәрајлы, варсағы, бајаты, нәфәс вә илаһиләр кәнҹ охучуларын мә'нәви тәрбијәсиндә әвәзсиз рол ојнаја биләр. Шаирин садә вә ајдын бир дилдә гәләмә алдығы бу ше'рләр аталар сөзләри, зәрб-мәсәлләр, өјүд вә нәсиһәтләрлә зәнкиндир. Мараглыдыр ки, мүтәфәккир шаирин өзү дә бу ҹүр ше'рләрин бир һиссәсини мәһз өјүд-нәсиһәт мәгсәди илә јаздығыны бу вә ја башга шәкилдә билдирмишдир. Мәсәлән:

Кәл өјүд верәјим, өјүд алырсан,
Хидмәт ејлә кенә күлү булунча.
Карван кедәр, сағын, кери галырсан,
Һаман әлдән гојма јолу булунча. [11]

Хәтаинин 20 јашында — Азәрбајҹан Сәфәви дөвләтинин әсасларыны вә дајагларыны мөһкәмләндирмәк уғрунда кәркин мүбаризәләр апардығы бир дөврдә гәләм алдығы "Дәһнамә" ("Он мәктуб" демәкдир) поемасы епик жанрын ән гијмәтли нүмунәләриндәндир. Әдәбијјат аләминдә һәм дә "Ашиг вә Мә'шугә" ады илә танынан бу әсәр мәснәви шәклиндә јазылмышдыр. Һәм мөвзу, һәм дә сәнәткарлыг бахымындан орижинал тә'сир бағышлајан "Дәһнамә" поемасы тәкҹә мәһәббәт дастаны олмагла битмир, һәм дә әхлаги-естетик, тә'лим-тәрбијә ҹәһәтдән бөјүк әһәмијјәт кәсб едир. Она көрә дә кәнҹ нәслин тә'лим-тәрбијәсинә көмәк едән китабханачылар Хәтаинин бу әсәрини дүзкүн тәблиғ етмәји баҹармалыдырлар. Поемадакы зәнкин халг јарадыҹылығы мотивләринә, нағыл вә дастанларымызла сәсләшмәләрә, бәнзәрсиз тәбиәт тәсвирләринә, саф мәһәббәт дујғуларынын инандырыҹы вә тә'сирли ифадәсинә вә башга хүсусијјәтләрә китабхана ишчиләри ҹидди фикир вермәлидирләр.

Азәрбајҹан (түрк) дилиндә тә'лим-тәрбијә мөвзусунда јазылмыш илк мәснәвиләр арасында Шаһ Исмајыл Хәтаинин 168 бејтдән ибарәт олан "Нәсиһәтнамә" әсәри дә өзүнәмәхсус јер тутур. "Нәсиһәтамиз фәлсәфи поема"[11] адландырылан бу мәснәвинин әсас мәгсәди инсанларда мәрдлик, сәдагәт, нәҹиблик, ҹәсурлуг кими үстүн кејфијјәтләр ашыламаг, инсаны илаһиләшдирмәк, илаһиләшдирәрәк учалтмаг, учалдараг севдирмәкдир.

Хәтаинин "Нәсиһәтнамә" әсәриндәки али фикирләр вә дәјәрли нәсиһәтләр јени гүдрәтли дөвләт вә јени әдаләтли ҹәмијјәт јаратмаға чалышан шаир-һөкмдарын арзусу, истәји, идејасы кими баша дүшүлүр. Охуҹуларда әсл инсанпәрвәрлик дујғулары тәлгин едән бу фикирләр ејни заманда дөвләт башчысынын — вәтәнпәрвәр шаирин чағырышы кими сәсләнир.

Гәһрәманлығы, ирадәни, вәфаны, сәхавәти инсанлардан өтрү ән нәҹиб кејфијјәтләр сајан Хәтаи бәшәријјәти зүлмдән азад олмаға чағырыр, зүлмкарлығы мисли олмајан ејбәҹәрлик сајыр вә "Јүкүн зүлм исә архандан бурахкил" — дејә чох дүзкүн мәсләһәт верир.

Шаир әсәрдә ејни заманда гызылбаш әскәрләринә үз тутур, онлара дүшмәнлә саваш заманы икидлик көстәрмәји, лазым кәләрсә мәсләки јолунда ҹанындан кечмәји төвсијә едир:

Мүрид олдур ола әһли-ирадәт,
Һәр ишдә вар ала пирдән иҹазәт.
Һарам едә јухусун дост адуна,
Јана пәрванәтәк ешгин одуна. [11]

Даһа сонра јолдаша гаршы пахыллығы вә хәјанәти писләјән, өз тәрәфдашларыны бу ҹүр мәнфи сифәтләрдән чәкиндирән шаир онларда сәдагәт вә е'тибар көрмәк истәдијини билдирир, "Јәгин бил доғурлуг дост гапусудур" — дејир:

Јолдаш олдур рәһм едә јолдашына,
Јолдашын уғратмаја јол дашына. [11]

Бир сөзлә, "Нәсиһәтнамә" бөјүмәкдә олан нәслин мә'нәви тәрбијәсиндә мүһүм јери олан әсәрдир вә буна көрә дә Хәтаи ирси китабханаларда тәблиғ едиләркән, үмумијјәтлә, кәнҹләрин тә'лим-тәрбијә просеси һәјата кечириләркән бу дәфәрли поема диггәтдән кәнарда галмамалыдыр.

Көрүндүјү кими, даһи шаир Шаһ Исмајыл Хәтаинин зәнкин әдәби-бәдии ирси јени нәслин вәтәнпәрвәр, горхмаз, ҹәсур, сәдагәтли, мәрд инсанлар кими бөјүмәсиндә, мә'нәви аләминин формалашмасында, бәдии-естетик тәрбијәсиндә түкәнмәз хәзинә ролуну ојнамагдадыр. Она көрә дә:

—китабханаларымыз бу бөјүк сәнәткарын әсәрләрини мүнтәзәм олараг тәблиғ етмәли, онун јарадыҹылығыны

һәртәрәфли ачмаг вә кәнч охучулара севдирмәк үчүн фәрди вә күтләви ишин бүтүн форма вә үсулларындан сәмәрәли истифадә етмәлидир;

—арашдырмалар көстәрир ки, сон 10 илдә бә'зи китабханаларда бу бөјүк шаирә вә мисилсиз сәркәрдәјә һәср олунмуш һеч бир тәдбир кечирилмәјиб. Бә'зи китабханаларда исә Хәтаи јалныз јубилеји әрәфәсиндә јада салыныб. Бу, хүсусилә индики дөврдә — Азәрбајчан торпагларындан бир һиссәсинин ермәни ишғалчыларынын тапдағы алтында галдығы, һәрби-вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинә чидди еһтијач дујулдуғу бир заманда китабханачыларымызын бағышланылмаз нөгсанıдыр. Ушаглары, јенијетмәләри, кәнчләри Вәтәни севмәјә, әсл вәтәндаш олмаға, јурду, ели-обаны горумаға сәсләјән Хәтаи ше'ри мәһз бу күн даһа чох тәблиғә лајигдир;

—ушаг, мәктәб, кәнчләр вә күтләви китабханалар Шаһ Исмајыл Хәтаинин ибрәтамиз һәјат вә јарадычылығына ардычыл вә мәгсәдјөнлү мүрачиәт етмәли, онун јурдсевәрлијини, дөјүшкәнлијини, Ваһид Азәрбајчан уғрунда мүбаризәсини өн плана чәкмәли, бу мөвзуда јаздығы әсәрләри охучулар арасында кениш јајмалыдырлар;

—Хәтаи јарадычылығынын кәнч охучуларын мә'нәви тәрбијәсиндәки әвәзсиз ролуну нәзәрә алан китабхана ишчиләри шаир-һөкмдарын зәнкин ирсини мүасир дөврүн тәләбләри бахымындан даһа дүзкүн тәблиғ етмәк мәгсәди илә көркәмли хәтаишүнас алимләрлә мәсләһәтләшмәли, бу мөвзуда кечирдикләри тәдбирләрә имкан дахилиндә онлары да дә'вәт етмәлидирләр;

—Шаһ Исмајыл Хәтаи шәхсијјәтинин вә јарадычылығынын биртәрәфли шәкилдә, тәһрифолунмуш гајдада, зәрәрли сурәтдә, башга сөзлә, мүәјјән дәстәләрин вә ја ичтимаи-сијаси гурумларын, һабелә ислам динини парчаламаға чалышан шәхсләрин мәнафеји бахымындан тәблиғ олунмасына гәти јол верилмәмәли, һәгигәт шаһ олмалыдыр.

ӘДӘБИЈЈАТ

1.Азәрбајчан әдәбијјаты тарихи: 3 ч-дә. Ч 1. —Б., Азәрб. ЕА нәшр-ты, 1960, 590 с.

2.Азәрбајчан тарихи. — Б., Елм, 1993, 284 с.

3.Араслы Һ. XVII—XVIII әср Азәрбајчан әдәбијјаты тарихи. — Б., 1956. 120 с.

4.Бакыханов А. Күлүстани-Ирәм. — Б., 1951, 151 с.

5.Маһмудов Ј. Сәјјаһлар, кәшфләр, Азәрбајчан.—Б.,1985, 250 с.

6.Мәммәдов Ә. Шаһ Исмајыл Хәтаи. — Б., Јазычы, 1988. 160 с.

7.Онуллаһи С.М. XIII—XVII әсрләрдә Тәбриз шәһәринин тарихи. — Б., 1982, 218 с.

8.Хәләфов А. Азәрбајчанда китабхана ишинин тарихиндән. — Б., 1986, 52 с.

9.Хәтаи Ш.И. Әсәрләри: 1 ч-дә. Ч.1 (Гәзәлләри). — Б., Азәрнәшр, 1975, 412 с.

10.Хәтаи Ш.И. Әсәрләри: 2 ч-дә. Ч.2 (Гошмалары, кәрајлылары, "Дәһнамә", "Нәсиһәтнамә"). — Б., Азәрнәшр, 1976, 100 с.

11.Хәтаи Ш.И. Кечмә намәрд көрпүсүндән: Ше'рләр вә поемалар. — Б., Јазычы, 1988, 344 с.